

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ВОСПИТАНИЕ
списание за теорија и практика

Штип, 2009

ВОСПИТАНИЕ
списание за теорија и практика
год. 6, број 10
2009 год.

Издавач
Универзитет „Гоце Делчев” - Штип

За издавачот
проф. д-р Саша Митрев

Главен и одговорен уредник
проф. д-р Блаже Китанов

Редакциски одбор
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова - Ѓорѓева
д-р Снежана Јованова - Митковска
м-р Кирил Барбареев
м-р Трајче Стојанов
доц. д-р Соња Петровска

Техничко уредување
Славе Димитров
Благој Михов

Лектор
Даница Гавриловска-Атанасовска

Тираж:
500 примероци

Списанието излегува еднаш годишно

СОДРЖИНА

Проф. д-р Блаже Китанов Невербалната комуникација како интеркултурна комуникација	5
Проф. д-р Микеле де Бени Белешки за комуникацијата	19
Проф. д-р Емилија Петрова - Ѓорѓева Современи тенденции во развојот на интелектуалното воспитание	23
Доц. д-р Виолета Николовска Функционална морфологија	31
Проф. д-р Ленче Милошева Анксиозност и депресивност кај деца и адолесценти	45
Помл. асс. Билјана Стојанова Проф. д-р Ленче Милошева Вредносните ориентации кај адолесцентите	55
Доц. д-р Билјана Ивановска 20 години по паѓањето на Берлинскиот ѕид (1989-2009)	63
Доц. д-р Соња Петровска Теориски пристапи во училишниот менаџмент	65
М-р Татјана Уланска Методи на предавање литература	77
Проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева Стекнување на компетентност на наставникот кој предава предмети од природните науки	101

Доц. д-р Снежана Јованова-Митковска	
Акционите истражувања и нивната примена во педагошката практика	111
М-р Нина Даскаловска	
Ликот на хуманистичкиот наставник	123
Асс. м-р Ирена Китанова	
Блумова таксономија на воспитно-образовните цели	129
М-р Миленко С. Стојник	
Биоритам – предизвик на природата	133
Доц. д-р Јованка Денкова	
Пеперут - симбол на љубовта	141
М-р Владимир Китанов	
Лесново - природна и културна дестинација за развој на руралниот туризам.....	145
Даница Гавриловска - Атанасовска	
Поетот се раѓа - говорникот се создава	151
Јадранка Тодевска	
Карактеристики и видови на толкување	157
Проф. д-р Фехим Хусовиќ	
Наставни објекти	165

Проф. д-р Блаже Китанов
Педагошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

НЕВЕРБАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА КАКО ИНТЕРКУЛТУРНА КОМУНИКАЦИЈА

*„И кога ме напаѓаш,
јас ќе го бранам твоето
право да говориш“*

Волтер

Дефиниција

Што точно се мисли со поимот невербална комуникација?

Невербалната комуникација може да биде тесно употребувана кога станува збор за интернационална употреба, како што е користењето на невербалните симболи за комуницирање и пренесување на порака. Од перспективата, невербалната комуникација се однесува на атрибути коишто не се чисто вербални. На пример, невербалната комуникација може често да се дефинира како акција или дејства и атрибути на луѓето што имаат социјално поделено заедничко мислење и кои се интернационално испратени или интерпретирани како интернационални, свесно се испратени или свесно примени, и може да се очекува, евентуален, повратен ефект од истите. Овој термин може пошироко да се дефинира кога станува збор и кога истиот се однесува на елементи на животната средина при нивното меѓусебно комуницирање и за луѓето за коишто ги употребуваат.

Бојата во просторијата во којашто може да ви се врши интервју за одредено работно место може да се определи како влијание на вашата активност и за тоа како вие ќе бидете примени од луѓето. Сепак, од таа перспектива бојата на видот може легитимно да биде етикетирана како невербален елемент на комуникација.

Функции

Еден начин за да се прикаже како може да биде употребена невербалната комуникација е да се погледне во функциите коишто се типично изведени преку невербална комуникација.

Да се замени искажаната порака

Има ситуации во кои можат да се користат зборови. Во многу бучна фабрика, на пример, оние што комуницираат можат да користат раце, да комуницираат преку гестови и со тоа да ја заменат вербалната порака. Оние комуникатори коишто не го користат јазикот како средство за комуникација ќе се потрудат другите да ги разберат преку гестови.

Сообраќаец може да го управува сообраќајот и да го насочува сообраќајот преку користење на невербална комуникација.

Може да се користи невербалната комуникација и во ситуации каде што многу јазици се употребуваат истовремено, како што се на пример интернационалните аеродроми.

Да се испрати непогодна порака

Некои пораки се чудни или тешко е да се изразат со зборови, но значењето може да биде пренесено со невербална комуникација без да се повредат чувствата или да се засрамиме.

Замислете да се наоѓате на пат кон дома и да ве сопре некој човек што сака да разговара со вас. Пораката во вашиот ум е „не ми пречи, немам време за тебе сега“. Можеби нема да ги кажете тие зборови, но може да искомуницирате на таков начин што ќе продолжите да одите и нема да сопрете. Вашата невербална комуникација, којашто е проследена од вербалната порака „навистина треба да одам“ е примена без лоши чувства, затоа што е јасно дека вие навистина треба да си заминете.

Исто така, можеби ќе ви биде проблематично и чудно да кажете „те сакам“, но вашиот контакт со очите, вашиот допир и близината - ја испорачуваат и ја даваат таа порака.

Да се направат импресии или впечатоци коишто водат до комуникација

Сите ние понекогаш се обидуваме да ги разбереме впечатоците што ги имаат другите луѓе за нас. Помислете на тоа колку размислувате за тоа што да облечете ако одите на некое интервју за работа. Вие намерно одбирате да облечете определена облека и да бидете добро исчешлани за да испратите порака за тоа каков вработен ќе бидете.

Да бидат врските чисти

Комуникациските пораки ги имаат информациите за содржината и за односите. Содржината се однесува на она што е всушност тема на пораката. Информацијата од односот се однесува на односот помеѓу оние што комуницираат. Како што може да биде непријатна пораката за односот кога е изговорена, невербалната комуникација го спречува тоа.

На пример, помислете на невербална порака за работа којашто го заменува кажаниот збор „*јас сум твојот шеф и ти правиш како што ќе ти кажам, и покрај тоа што можеби нема да ти се допадне тоа*“.

Да се регулира интеракцијата

Дали понекогаш сте размислувале - кога ви доаѓа редот да разговарате или зборувате кога се води одреден разговор? Доколку не знаете кога да почнете да зборувате ќе ги прекинувате другите кога тие зборуваат.

Модифицирање на вербалната порака

Невербалната комуникација може да предаде мета порака, којашто понатаму тешко ќе се декодира. Невербалната порака може да ја модифицира вербалната порака. Може да ги користите, да ги употребите вашите раце за да потенцирате и посочите колку близу може да дојде друга кола до вас кога се работи за ситуација на непосреден судир при објаснувањето на истата случка.

Невербална порака може да ја модифицира, но исто така и да го негира значењето на вербалната порака.

Запознавање на културата преку невербалната порака

Некои невербални пораки можат да бидат јасно определени со културата. Културата може да биде претставена како внатрешно поврзан систем: секој аспект од една култура е поврзан со друг аспект од друга култура.

На пример, се зборува дека во Европа говорот на телото е важен показател на нивото на образование и на добрите манири – но ова не е случај во Америка. И сами ќе се уверите дека многу невербални пораки коишто се користат во определена култура се поврзани со истата и со аспектите од таа култура, во друга смисла други аспекти на културата се поврзани со невербалните кодови.

Невербалното погрешно интерпретирање како пречка или бариера

Невербалното погрешно интерпретирање може да биде сфатено како бариера или пречка во интеркултурната комуникација. Ние очекуваме јазиците да бидат различни, но не знаеме што да очекуваме во однос на невербалните симболи кои се исто така различни. Честопати кога луѓето не го говорат истиот јазик тие ги користат рацете за да се разберат. Во таквите ситуации луѓето откриваат дека сигналите дадени со рацете и со телото се универзални.

Многу невербални изразувања варираат од култура до култура и истите претставуваат пречка во погрешното интерпретирање на невербалната комуникација. Се зборува дека одреден тип на невербална комуникација понекогаш може постојано да биде препознавана во одредена култура. На пример, во Америка многу гестови се препознатливи низ целата држава. Но, понекогаш и во истата држава може да се интерпретираат различно, зависно од контекстот. Ќе дадеме пример со еден инструктор во Иран, кој е од Америка, и се пожалил дека студентите не му обрнувале доволно внимание. Тој кажал дека студентите седеле пасивно и зјапале во него наместо да фаќаат белешки за битните работи од неговото предавање. Тој верувал дека фаќањето белешки е знак за невербална комуникација и за покажување на интерес, а недостатокот на фаќање на белешки е знак на здодевност или за невнимание. Тој не знаел дека учениците во Иран очекуваат всушност предавањето да се совпаѓа со текстот што е даден во учебникот и затоа веруваат дека нема потреба да фаќаат белешки.

Кодови на невербална порака

Друг начин да се дефинира невербалната комуникација е преку категории. Можеби сте имале искуство со тоа дека невербалните симболи можат да значат различни работи зависно од тоа каде се наоѓате.

Типови на невербална комуникација на кои најмногу им се посветува внимание се: проксемика, кинетика, хронемика, парајазик, тишина, хептик (допир), облека и физичка претстава, територијалност, мирис и контакт со очите или окулоезис.

Проксемика

Под поимот *проксемика* се подразбира опишување на личниот простор. Се смета дека ние постоиме внатре во невидлив меур на личен простор. Колку простор сакаме да имаме помеѓу нас и луѓето што нè опкружуваат зависи од културата, од фамилијарното воспитување, од специфичните ситуации, посебните ситуации и односите со другите луѓе со коишто разговараме.

И покрај тоа што варира растојанието помеѓу нас и луѓето со коишто разговараме, може да кажеме дека сепак постои една константност за растојанието што го одржуваме. Искуството покажало дека овие разлики варираат во различни култури. На пример, во Индија луѓето од различни класи внимаваат за тоа колку блиску ќе дојдат до луѓе од друга класа, а Арапите коишто се од исти пол, пак, можат да стојат многу блиску еден до друг.

Во Северна Америка кога некој ќе влезе во лифт не се доближува до другиот ако веќе има некој друг во лифтот. Арапите, пак, кога ќе влезат во

лифт во кој нема многу луѓе можат да застанат многу блиску до тие луѓе, дури и да бидат во меѓусебен допир. Знаеме дека во Велика Британија уште од многу одамна луѓето чекале во редици за да бидат услужени и постоело едно остро правило за тоа дека не треба да се прескокнува ред или пак да се чека место за други во редицата.

Кинезика

Гестовите, движењата на телото, изразите на лицето, како и контактот со очите се однесувања коишто се разгледувани од *кинетиката*. Многу одамна научниците веруваат дека комуникацијата зависи во голема мера од активностите, од движењата и изразувањето на нашето тело. Гестовите можат да бидат намерни и ненамерни или пак свесни и несвесни. На пример, луѓето од пониската класа во античкиот Рим кривале храна со четири прсти и со палецот, додека пак оние што биле од повисоката класа ја кривале со два прста и со палецот. Оваа разлика можеби не била свесна, но сепак посочувала на класната разлика.

Некои научници проучувале кои се дваесетте најпопуларни европски гестови во различни земји. На пример, **криват палец** во некои земји означува дека се стопира автомобил или пак нешто одобруваме, сакаме да кажеме - во ред или *ок*. Во Грција пак има друго значење. Во Америка ако покажалецот го вртиме во круг може да значи дека нешто одобруваме, кажуваме *ок* или добро, а додека пак во Франција означува нула или нешто безвредно, во Јапонија истиот гест означува пари, но овој симбол може да биде многу понавредлив отколку да се крене средниот прст во Бразил.

Научниците ги разгледувале, на пример, и **движењата со главата** за потврдување и одрекување. И покрај тоа што повеќето од нациите со кривање на главата нагоре и спуштање надолу означуваат „да“, а не со тресење на главата од едната на другата страна, тоа може да варира во различни земји. Во Албанија и Бугарија знаците за „да“ и „не“ се обратни. Во Америка соодветно е да се ракувате со луѓето, во Франција, пак, традиционалните Американци коишто се ракуваат се сметаат за груби луѓе и неучтиви. Таму се преферира само благо да ја протресете раката на другиот. Во Еквадор, на пример, доколку не се поздравите со некој кога се среќавате, тоа значи дека му посветувате навистина голема почит.

Исто така и ако некому му мавтате за да му кажете „*чао*“ или „*пријатно*“ може да варира во различни култури. Во Италија, во Колумбија и во Кина луѓето може да се збогуваат со вас со движење на раката или на прстите напред назад, тоа е гест што во Америка повеќе значи „*дојди овде*“. Дури и некои од овие гестови може да бидат сфатени погрешно.

Доколку користите прсти за да посочите на некои броеви, значењето може да варира во различни култури. Во Америка повеќемина луѓе ќе кажат „еден“ со показателот. Во Европа „еден“ се посочува со палецот, а „два“ со палецот и показалецот.

Кренат показалец и среден прст покажува „V“ (Victory или победа), знак којшто бил популарен за време на Втората светска војна од страна на Винстон Черчил и е направен соодветно со прикажување на еден вид на палма. Во Соединетите Американски Држави, во 1960 година, истиот гест станал „симбол за мир“ (Peace). Во Јапонија доколку посочите со прстот во вашето лице, ќе означува дека посочувате на себе, додека пак во Америка за да кажете дека зборувате за себе, посочувате кон градите. Во Јапонија се верува дека некои од Јапонките кога сакаат да посочат дека се засрамени го плазат јазикот. Доколку поминувате со прстите низ брадата тоа покажува дека „не знаев, не знам“.

Некои луѓе од некои култури гледаат во другите луѓе додека зборуваат со нив, а додека пак некои воопшто не ни погледнуваат во соговорникот. Во Америка просечната должина на времето кога двајца гледаат еден во друг е 1,18 секунди. Ако гледате помалку од тоа можеби ќе помислиме дека личноста е срамежлива, незаинтересирана или преокупирана. Ако гледате подолго од тоа време можеме да помислиме дека личноста комуницира со необично висок интерес.

Луѓето од Азија, Латинска Америка, Карибите со негледање во очи покажуваат висока почит. Доколку тие погледнат некого во очи може да се сфати како провокација, којашто понатаму може да води до насилство. Во некои места во Америка се верува во еден поим „злобно око“ доколку погледнете некој во очи можеби тоа ќе значи лоша среќа или повреда, му посакувате да му се случи нешто лошо. Дури и некој професор кој држел предавања имал големи проблеми да одржи контакт со очите со другите студенти за време на предавањата, некои од студентите мислеле дека тој има „злобно око“.

Се зборува дека во Шпанија мажите дури и ден-денес, во некои рурални места, може да користат контакт со очите кога поминува некоја жена и да ја гледаат, ако жената возврати со поглед значи дека тие може да и пристапат и да започнат разговор. Шпанците претежно трепкаат кога се лути или нетрпеливи. Во западните култури е направено истражување со кое се покажало дека жените за да привлечат внимание почесто се смешкаат, смеат, погледнуваат накратко, ја префрлуваат косата преку рамото, шепотат нешто и сл.

Хронемика

Хронемиката подразбира изучување на нашето користење на времето. Многу американски Индијанки сметаат дека времето е цикличко, а додека пак од западната култура луѓето сметаат дека времето е сфатено линеарно како тек од минатото кон сегашноста, до иднината. Се смета дека идејата за линеарното време станала општоприфатена со тоа што луѓето станале посвесни за промените, свесни дека работите се менуваат и биле поинакви пред да се случи промената. Прифаќањето на некои религиозни верувања довело до прифаќање и разбирање дека времето е линеарно. Тоа се случило во минатото и можело да се случи само денес и не може да се повтори во иднината. Во минатото луѓето бележеле со календари и се ориентирале според сонцето или месечината.

Оригиналниот римски календар бил составен од 10 месеци и 304 дена. Подоцна му биле додадени уште два месеца и еден ден. Јулијанскиот календар направен од Јулиус Цезар е основа за она што денес се користи. Бележењето на денот има исто така долга историја. Во XI век бил изграден воден часовник. Во XIII век Англичаните имале механички часовници, коишто биле управувани според тежината. Своната на овие направи биле познати како „часовници“. Прецизното водење на време настанало со создавањето на часовникот од холандскиот научник Христијан Хигенс. Часовникот вовел една нова свесност - часовник кој се преферирал да се користи, отколку сонцето и станал една главна направа за сите.

Нашiot технолошки свет бара дури и попрецизно сметање на времето. Како го користиме времето се разликува од култура во култура. Како културите ги користат разликите во времето претставува пречка во интеркултуралната комуникација. Колку долго ќе ве остават да чекате ако тоа воопшто и се случи зависи и варира од бизнис состанокот. Од кога ќе почне состанокот зависи и варира колку многу ќе има неформална конверзација и неформален разговор пред да започне вистинскиот бизнис разговор. Арапите, на пример, половина час од времето го користат за неформални разговори пред да започнат со строгите бизнис разговори.

Парајазик

Невербалните елементи на гласот се сметаат како парајазик и го вклучуваат следново: вокални карактеристики, како што е смеењето; вокални квалификатори или определувачи, како што се интензитетот (гласно / помекко не толку гласно), потоа може да биде високо или ниско и проширено; вокални сегрегати како што се „*хм, ух, ух ух, ух ух ух*“ и некои такви.

Звукот „пст“ за тишина е пример за вокален определувач. Тој звук „пст“ е прифатлив начин за да се повика келнер во Шпанија. Во Индија свиркањето се смета дека е навредливо. Во различни култури може да се случи луѓето да зборуваат со многу нежен и пријатен звук и на ист таков начин. Ова се заснова на културните верувања дека зборувањата или говорењето со тивок и нежен тон е за тоа какви манири има истиот човек и посочува на неговиот карактер. Може да се крене гласот и да се зборува со повисок тон само ако сакаме да искажеме емоции на лутина или да аргументираме кога се спротивставуваме. Кога прв пат ќе слушнете некој да зборува во Америка ќе поверувате дека говорникот е неучтив или дека е лут или дека воопшто не му се допаѓа соговорникот, затоа што Американците зборуваат гласно.

Друг пример е тоналниот јазик. Говорителите на англискиот јазик користат тонови до определена мера, но повеќе за да изразат емоции. Размислете за тоа како ќе кажете „*благодарам*“, со цел да искажете и сарказам. При говорењето разликувањето на значењето на многу од зборовите се разликува само преку нагласувањето и интонацијата, при што може да се види дали некој е лут, изненаден или незадоволен. Акцентот може да биде сметан како аспект на парајазик.

Британското уво, според акцентот, може да определи кај соговорникот кој степен на образование го има или каква позадина во однос на образованието има. Може да се каже дека секој има акцент; само се работи за тоа кои акценти се поприфатени од другите. Акцентот може да предизвика проблеми дури и да води до расистички обвинувања. Во Масачусетс, држава во Америка, родителите потпишале петиција да немаат учителите никаков акцент кога предаваат или кога одржуваат настава. Опозицијата пак во тоа време се спротивставила дека таква забрана може да доведе до основи на дискриминација на националното потекло и би го повредило четиринаесеттиот амандман, којшто вели дека законот има иста заштита за сите луѓе.

Некогаш во Калифорнија во некоја радиоемисија било зададено да се определи според говорењето од каде потекнува говорникот и некои луѓе ја обвиниле оваа емисија за расистичка.

Тишина

Тишината треба да се смета како знак на комуникација. Со тишината можеме да искажеме согласност, апатија, несакање, збунетост, несогласување, срам, обврска, жалење, почит, тага и многу други значења. Тишината се вреднува повеќе во Индија, Кина, Јапонија, отколку во некои други западни општества. Во Азија од некои испитувања се посочува

дека тишината е целосно прифатена, додека пак на западот тишината се смета за социјално несогласување. Во некои култури тишината се користи за да се промовира или претстави хармонија, соработка и други колективни вредности. Тоа е знак на интернационална чувствителност, заедничка почит, гордост, афирмација и мудрост. На ниво на социјално движење тишината може да биде сфатена како протест. За повеќемина во Америка тишината значи недостаток на внимание, како и недостаток на иницијатива. Некој треба да си го искаже своето мислење доколку сака да учествува во разговорот. Во спротивно, кај Кинезите се смета за согласување. Може да зборувате таму само доколку имате да кажете нешто што е навистина битно.

Секогаш треба да им дозволувате на другите да зборуваат први. Тишината може да значи дека некој не се плаши и дека навистина сака да комуницира.

Хаптик (допир)

Помалку проучувана тема е *допирот* или описно кажано студија за проучување на допирот како средство за комуницирање. Има исто така примери за да се поддржи употребата или да се посочи на користењето на допирот во различни култури како тип на комуникација. Во Индија, на пример, се смета дека е неучтиво да допрете жена. Во Тајланд е неучтиво да се допре дете на главата, затоа што се смета дека главата е домот на духот и општо на душата. Се смета дека душата на детето не е доволно силна да му одговори на допирот и дека може многу брзо да се разболи ако се потапне дете по главата. Во Америка, на пример, доколку разговарате со пријател во некое кафе можете да се допирате еден со друг. Но доколку сте Британец нема да се допирате. Ако во Америка можете да го допрете другиот да речеме два пати во еден час, во Франција за разлика можете да се допирате дури и до сто пати во еден час.

Во многу култури, возрасни мажи пријатели шетаат фатени рака за рака, однесување што често пати се сфаќа погрешно од луѓето во Америка кои сметаат дека тие се хомосексуалци. Во други култури никој не му нуди ништо на другиот доколку му ја пружи левата рака, затоа што левата рака се користи за да се избришеш кога ќе одиш во тоалет. Во Америка повеќе допирања има во предучилишната возраст на децата или во градинките. Работниците во Америка се многу посвесни за несоодветното допирање и за сексуалната злоупотреба.

Облека и физичка претстава

Поочигледни се облеката и физичката претстава. Она што го носиме варира или се разликува многу низ светот, затоа што даваме навистина големо значење за нас преку облеката. Облеката може да го посочи културното наследство.

Докторите и војниците, на пример, имаат посебна облека, тие носат униформи, но можат да носат униформи и кога не се на работното место за да се разликуваат од другите.

Претходно ја имаме споменато бојата како симбол и знак. Ние комуницираме кога ќе ги споиме облеката и симболите во целокупниот наш изглед како сме облечени. Црвена боја означува добра среќа за Кинезите, но за Корејците означува лоша среќа. Во некои земји црвената боја се смета дека означува плодност, во други пак означува неплодност. Во некои западни општества, западни земји, црната боја е боја на жалење, но додека пак Азијците носат претежно бела боја кога одат на погреб и таа таму е боја на жалење.

Територијаност

Територијаност е просторот што го има една индивидуа или што го тврди една индивидуа по привремено или постојано. Територијаноста се однесува на тоа како просторот може да биде искористен за да се комуницира преку пренесување на порака.

Во Кина е многу е добро познат терминот - *фенг-шуи (Feng Shui)*, уметност или начин со кој може да се манипулира со физичката околина за да се постигне хармонија со природната околина и да се дојде до поголема среќа, просперитет и здравје. Се применува најчесто во дизајнирањето на згради за да има најголема постигната компатибилност со природата. Фенг-шуи, исто така, има принципи за дизајнирање на домови и за поставување на мебел. Дом со добар фенг-шуи има баланс на комфор и на стил. Локацијата, формата на собата, бојата, растенијата, уметничките дела и мебелот се поставени за да се дојде до повисок степен на зрачење на позитивна енергија и баланс.

Мириси

Студијата на комуникација преку мириси се нарекува *called* или *мириси*. Мирисот останува еден од најмалку познатите осети. Количината на човековиот мозок, којашто е посветена на мирисите е навистина многу голема. Ние знаеме дека мирисите ги примаме преку носот и овде започнува низа на настани што водат до тек на информации во мозокот, коишто играат главна улога во регулирањето на функциите на телото и на емоциите исто така. Во сите култури жените може да ги определат

мирисите со пониската концентрација, можат да ги определат попрецизно и да ги запаметат за подолго време отколку мажите.

Научниците имаат определено еден мал орган во носот, којшто одговара на хемикалии познати како *феромони* - природни супстанции за кои се верува дека имаат голема улога на основните човекови емоции, како што се: стравот, гладот, но и некои емоции поврзани со сексуалниот нагон.

Античките Римјани биле опседнати со рози. Тие биле поставувани насекаде, дури и во перниците, користени за правење на лекови и од нив биле правени и повеќе различни букети. Во 16 век љубовниците разменуваале „љубовни јаболка“. На Хаваите, кога се среќаваат луѓето традицијата вели дека тие треба да си го вдишат здивот едни на други. Ароматерапија е користење на масла од цвеќиња, билки, растенија за да се направи луѓето да се чувствуваат подобро. Ароматерапијата била широко употребувана или применувана кај античките Кинези, Египќани и Индијците, а денеска многу е застапена во Белгија, Англија, Франција, Германија и Швајцарија. Во Јапонија мирисите се користат дури и на работното место. Во некои земји се направени специјални вентилации низ коишто ќе поминуваат прекрасни мириси за да ви ја зголемат ефикасноста и да го намалат стресот помеѓу вработените.

Многу луѓе веруваат дека мирисот е важен. Во некои списанија има место каде што може да гребнете и да го почувствувате мирисот на парфемот и со тоа може да се намамат потрошувачите да го купат полесно тој мирис. Британските продавници најчесто мирисаат како чисто испрана ткаенина, чоколадо, за да ги доловат тие мириси кај потрошувачите што се слични на продуктите кои тие најчесто ги купуваат. Мирисот многу често се однесува на мирисот на телото. Во некои култури луѓето се осетливи на мирисите на телото, други пак ги маскираат мирисите на телото со парфеми и тоалетни води, а некои пак сметаат дека парфемите и тоалетните води се невкусни. Се вели дека мирисите на телото се резултат на храната што ја консумирате, а оние што јадат месо имаат поразличен мирис.

Окулистика - контакт со очите

Комуникација испратена преку очите, определена преку контактот со очите се нарекува *окулистика*. За неа не се направени многу истражувања, но има навистина големи разлики помеѓу различни култури во однос на контактот со очите.

Од интеркултурна перспектива

Кога учиме да комуницираме не го учиме само јазикот, туку и различните начини на коишто луѓето комуницираат во определени култури. Оние што комуницираат ги користат и вербалната и невербалната комуникација, а оние кои слушаат, слушателите, очекуваат да ги примаат и двата типа на комуникација за време на разговорот.

Ако говорникот не користи доволно невербални кодови или ги користи несоодветно, слушателот може да смета дека говорникот или личноста не е добар оратор. Затоа што и говорителите и слушателите очекуваат невербални кодови, тие знаат дека недоразбирањата можат да се појават кога говорителите и слушателите се од различна култура и таа воедно не ги дели истите невербални кодови. Кодовите на невербална комуникација можат да бидат поделени во различни типови:

Проксемика

Проксемика е начин што го користиме за определениот простор и личниот простор. Во различни култури се разликува тоа како е поставен, уреден животниот простор и колку близу треба да стоиме еден до друг.

Кинезика

Кинезика се однесувања како што се гестовите: движењата на телото, изразите на лицето и контактот со очите. Одредени изрази на лицето, како што е насмевката, се универзални, но многу од гестовите не се универзални. Она што е ненавредлив, невин гест во една култура може да биде навредлив во друга култура.

Хронемика

Хронемика е како ние го примаме и користиме времето. Хронемиката користи идеи за љубезност и е поврзана со времето во однос на тоа дали можете или не можете да задоцните на состанок.

Парајазик

Парајазикот се однесува на звуците и на други невербални елементи што можат да бидат создадени од устата и гласовите. Звуците како смеење или „ух, ум, уф“, потоа колку гласно или тивко или меко ние зборуваме, колку високо или ниско ние зборуваме, колку долго или кратко ние ги изговараме согласките, се пример на парајазикот. Парајазикот може да го промени значењето на она што го кажуваме.

Земете го во обзир или разгледајте го љубезното изразување или љубезниот израз „*извинете ме*“. Во зависност од тоа како ќе го изговорите тој може да ни посочи дека има доза на љубезно извинување или пак да биде кажано навредливо.

Тишина

Тишината може да биде употребена за да се комуницира во голема мера за различни значења што често зависат од културата. Источните култури ја вреднуваат тишината повеќе отколку западните култури. Во Америка тишината често се смета за негативна. Ако некое лице е тивко многу луѓе сметаат дека тоа лице не посветува доволно внимание или пак нема многу интерес. Многу Американци се чувствуваат непријатно ако има подолг период на тишина и тие почесто се обидуваат да го исполнат тој период на тишина.

Хаптик или допир

Допирот може да комуницира широка разновидност на пораки. Значењето на допирот зависи од типот на допирот, дали е тој цврст допир, нежен допир... и од контекстот. Различните општества имаат различни норми на допир. Овие правила го утврдуваат типот на допир што е соодветен за соодветни ситуации и социјални односи.

Облека и физичко појавување

Облеката и физичкото појавување, исто така, можат да пренесуваат пораки. Она што го носиме во многу случаи комуницира, дава информација за тоа во која група или подгрупа сме ние или каков статус имаме, дали сме во брак или не. Значењето на поединечни или определени делови на облеката и симболите коишто можат да бидат искористени во облеката се уникатни во секоја култура.

Територијалност

Територијалноста се однесува на тоа како може да биде искористен просторот за да се комуницира. На пример, физичкиот простор како што се домот, канцеларијата и јавното место можат да бидат уредени за да се поттикне конверзација.

Фенг-шуи (Feng Shui) е кинески начин на уредување за да се создаде баланс во животната средина, зградата, домот или канцеларијата.

Мириси

Многу компании користат мириси за да се рекламира нивниот продукт. Културите имаат различни мислења за тоа кој мирис е добар или лош. Луѓето во Америка не го сакаат природниот мирис на телото и затоа тие често користат парфеми за да го прикријат нивниот природен мирис.

Контакт со очите

Она што го пренесуваат очите често зависи од културата. Во Америка е вообичаено за луѓето да одржуваат контакт со очите. Ако луѓето се обидат да го избегнат контактот со очите во разговорот, другите можат да помислат дека тие не се искрени. Во некои азиски култури, како што е Јапонија, студентите често пати ќе избегнат контакт со очите со нивните инструктори, како знак на почит.

Битно е да се запамети дека сите култури не го делат истото невербално однесување или истите интерпретации на невербалното однесување. И покрај тоа што плачењето е невербално однесување, коешто постои во многу култури, секоја култура може да има различни правила за плачењето - кога и каде е соодветно, а кога и кој може да плаче. На пример, во општество коешто има норма „мажите не плачат“; маж кој плаче може да биде сметан за емоционално *слаб* маж.